

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

Η προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο υπό το πρίσμα της διατάξεως του
α.2 §1 του Συντάγματος

Μάθημα : Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου

Διδάσκοντες καθηγητές : Σ. Φλογαίτης

Α. Δημητρόπουλος

Γ. Γεραπετρίτης

Υπεύθυνη : Καραδήμα Δήμητρα

A.M. 1340200000188

Εξάμηνο : Η'

Ακαδ. Έτος : 2003 – 04

ΑΘΗΝΑ 2004

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Σελ.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Ο θεσμός της προσωπικής κράτησης 6

§1. Εννοιολογικός προσδιορισμός του θεσμού 6

- Μέσο αναγκαστικής εκτελέσεως κατά δυστροπώντος οφειλέτη

- Χαρακτηρισμός ως θεσμός «βάρβαρος» και «ανελεύθερος»

§2. Περιπτώσεις εφαρμογής του θεσμού 7

I. Για χρέη προς το δημόσιο 7 - Επιβολή προσωπικής κράτησης με δικαστική απόφαση

II. Υπό τις ρυθμίσεις του ΚΠολΔ 7

- Μέσο εκτελέσεως για αντικαταστατές πράξεις, για παράλειψη ή ανοχή πράξεων, για παράδοση ή απόδοση τέκνων, για αξίωση επικοινωνίας με το τέκνο, για συμμόρφωση προς απόδοση αναγκαστικής διαχείρισης.

- Μέσο εκτελέσεως για παράδοση ή απόδοση κινητού

- Μέσο εκτελέσεως για επίδοση χρηματικών απαιτήσεων

III. Στο ποινικό δίκαιο 8

- Προσωρινή κράτηση

- Σύλληψη

- «Επιτετραμμένη» προσβολή βάσει α.275, 276, 281ΚΠΔ

§3. Νομοπολιτική θεώρηση του θεσμού της προσωπικής

κράτησης για χρέη προς το δημόσιο 10

I. ΚΕΔΕ 10

- Επιβολή από αρμόδια διοικητικά όργανα κατά οφειλετών Δημοσίου και άλλων ΝΠΔΔ
Π. ν. 1867/1989 10
- Επιβολή με δικαστική απόφαση
- Τροποποίηση με νεότερους νόμους
III. α. 11ΔΣΑΠΔ 11
- Θέση σε ισχύ με το ν. 2462/1997
- Επιβολή προσωπικής κράτησης για αδικοπραξία
- Προσωπική κράτηση κατά εμπόρων οφειλετών μόνο σε περίπτωση ηθελημένης και αδικαιολόγητης άρνησης του οφειλέτη για εκπλήρωση των συμβατικών του υποχρεώσεων
- Προσωπική κράτηση για απαιτήσεις Δημοσίου (το α.11 ΔΣΑΠΔ αφορά μόνο συμβατικές υποχρεώσεις)
- Προσωπική κράτηση για συμβατικές απαιτήσεις του Δημοσίου με ιδιωτικό χαρακτήρα
IV. ΚΔΔ 12
- Επιβολή προσωπικής κράτησης με δικαστική απόφαση μόνο για απαιτήσεις Δημοσίου όχι δε και των λοιπών ΝΠΔΔ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Η συνταγματική αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου 13
- §1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της ανθρώπινης αξίας 13
- I. Ορισμός 13
- Έννοια γένους
- Έννοια είδους
II. Περιεχόμενο 13
- Θετικός και αρνητικός προσδιορισμός
- III. Ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια 15
- Ευρύτερο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας
- IV. Ελευθερία και ισότητα 15
- Οριοθέτηση ελευθερίας
- Ελευθεριακό περιεχόμενο ισότητας
- §2. Η συνταγματική κατοχύρωση της ανθρώπινης αξίας ως θεμέλιας αρχή του δικαϊκού μας οικοδομήματος 16
- Αντικειμενική αρχή
- Καταστατική αρχή
- §3. Η εξειδίκευση της συνταγματικής αρχής του α.2§1Σ 16
- I. α. 5 §3Σ 16
- Προσωπική ελευθερία stricto sensu
II. α. 6 §1Σ 17
- Προϋπόθεση το δικαστικό ένταλμα
III. α.7 Σ 18
- Τυποποίηση ποινικού φαινομένου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Η (αντι-) συνταγματικότητα του θεσμού της προσωπικής κράτησης 19
- §1. Θεωρητικές απόψεις 19
- Πλειοψηφία : κατά της συνταγματικότητας του θεσμού
- Μειοψηφία : υπέρ της συνταγματικότητας του θεσμού
- §2. Η θέση της νομολογίας 22
- Πρωτοβάθμια δικαστήρια : υπέρ της αντισυνταγματικότητας
- ΑΠ, Εφετειακή νομολογία : υπέρ της συνταγματικότητας

§3. Ο θεσμός της προσωπικής κράτησης υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας 23

- α. 3 §5 ν. 1867/1989

- α. 46 ν. 2065/1992

- Νομολογιακή αντιμετώπιση

- Συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της αναλογικότητας

στο α. 25 §1 εδ. δ΄

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ 26

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (SUMMARY) 28

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ 30

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΛΕΞΕΩΝ 32

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 34

Συντομογραφίες

α άρθρο

ΑΠ Άρειος Πάγος

Αρμ Αρμενόπουλος

ΑρχΝ Αρχείον Νομολογίας

γνμ γνωμοδότηση

Δ Δίκη

ΔΕΕ Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών

ΔιΔικ Διοικητική Δίκη

ΔΕφΑθ Διοικητικό Εφετείο Αθηνών

ΔΠρΑθ Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών

ΔΠρΚομ Διοικητικό Πρωτοδικείο Κομοτηνής

ΔΠρΠειρ Διοικητικό Πρωτοδικείο Πειραιώς

ΔΣΑΠΔ Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών & Πολιτικών

Δικαιωμάτων

ΔΦΝ Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας

ΕΔΔΔ Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου

ΕΕΝ Εφημερίς Ελλήνων Νομικών

ΕλλΔνη Ελληνική Δικαιοσύνη

Εφ Εφετείο

ΕφΑθ Εφετείο Αθηνών

ΕφΠειρ Εφετείο Πειραιώς

ΚΔΔ Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας

ΚΕΔΕ Κώδικας Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων

ΚΠΔ Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

ΚΠολΔ Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

ΜονΠρΑθ Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών

ΜονΠρΘεσ. Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης

ΝοΒ Νομικό Βήμα

ν.π.δ.δ. νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου

ολομ. ολομέλεια

οπ.π. όπως παραπάνω

παρ. παράγραφος

ΠρΔΕφΑθ Πρόεδρος Διοικητικού Εφετείου Αθηνών

ΠρΔΠρΑθ Πρόεδρος Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών

Σ Σύνταγμα

ΣτΕ Συμβούλιο της Επικρατείας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ : Ο θεσμός της προσωπικής κράτησης

§1. Εννοιολογικός προσδιορισμός

Η προσωπική κράτηση αποτελεί ένα νομοθετικό θεσμό, η ευρεία εφαρμογή του οποίου, έχει προκαλέσει τα τελευταία χρόνια γόνιμες συζητήσεις και σαφείς αντιγνώμεις τόσο στη θεωρία όσο και τη νομολογία της χώρας.

Προτού όμως προχωρήσουμε στη συνταγματική αξιολόγηση ενός τέτοιου θεσμού, απαραίτητο είναι να τον προσεγγίσουμε εννοιολογικά.

Ο πρώτος Έλληνας συνταγματολόγος, ο Ν. Σαρίπολος, χαρακτηρίζει την προσωπική κράτηση ως μέσο «αποστερήσεως της προσωπικής ελευθερίας του δυστροπούντος οφειλέτη προς το εξαναγκάσει τούτον εις ικανοποίησιν ως προς τον εαυτό ανεδέξατο υποχρεώσεων»¹. Το ίδιο χαρακτηρισμό επαναλαμβάνει αργότερα και ο Αλ. Σβώλος² ενώ ο Αντ. Μανιτάκης παρατηρεί ότι ο θεσμός δεν αποτελεί ποινή εις βάρος του οφειλέτη που δυστροπεί, αλλά μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης και εξασφαλίσεως τόσο του δανειστή όσο και της σταθερότητας των συναλλαγών³. Ο Αλ. Βαμβέτσος από την άλλη θεωρεί την προσωπική κράτηση ως «θεσμό βάρβαρο, ανελεύθερο και θλιβερό κατάλοιπο από την εποχή της δουλείας», ο δε Εμμ. Μιχελάκης ως μέτρο σκληρό μη ανταποκρινόμενο στις σύγχρονες περί δικαίου αντιλήψεις⁴.

1. Ν. Σαρίπολος, Πραγματεία του Συνταγματικού Δικαίου, 2α έκδοση, τδ΄ 1875, 138 επ.

2. Αλ. Σβώλος – Γ. Βλάχος, το Σύνταγμα της Ελλάδος, τΒ΄ 1955, 58-59.

3. Αντ. Μανιτάκης, Η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο (γνμ), Αρμ 1987, 104.

4. Ε. Σκαλίδης, Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής 1990, 217.

§2. Περιπτώσεις εφαρμογής του θεσμού

Ι. Προσωπική κράτηση για χρέη προς το δημόσιο

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΕΔΕ, όπως αυτές τροποποιήθηκαν με το ν.

1867/1990 και το ν. 2065/1992 επιβάλλεται προσωπική κράτηση σε οφειλέτη του δημοσίου, σε οφειλέτη δηλαδή που δεν εκπληρώνει υποχρεώσεις δημοσίου δικαίου όπως φόρους, δασμούς, τέλη κ.λ.π. Με βάση τις ισχύουσες προβλεπόμενες ρυθμίσεις είναι δυνατή και «θεμιτή» η επιβολή προσωπικής κράτησης με δικαστική απόφαση για χρέη που αφορούν το δημόσιο και μόνο⁵.

ΙΙ. Προσωπική κράτηση υπό τις ρυθμίσεις του Κ.Πολ.Δ.

Η προσωπική κράτηση αποτελεί πρώτα – πρώτα ένα από τα δυο μέσα εκτέλεσης : α) για την επιχείρηση αντικαταστατών πράξεων (α.946 §1 Κ.Πολ.Δ), β) για την παράλειψη ή ανοχή πράξεων (α.947 § 1 Κ.Πολ.Δ.), γ) για την παράδοση ή απόδοση τέκνων (α.950 §1 Κ.Πολ.Δ.), δ) για την αξίωση επικοινωνίας με το τέκνο (α.950 § 2 Κ.Πολ.Δ) και ε) για την αξίωση συμμορφώσεως του οφειλέτη προς την απόφαση που διατάσσει την αναγκαστική διαχείριση ακινήτου ή επιχειρήσεως (α. 1034, 1038 § 1, 947 Κ.Πολ.Δ.).

Η προσωπική κράτηση ως συνέπεια της απείθειας του οφειλέτη για τη δόση του βεβαιωτικού όρκου, χρησιμοποιείται κατά δεύτερο λόγο στην αναγκαστική εκτέλεση

: α) για την παράδοση ή απόδοση ορισμένου κινητού (α.941 § 2, 864

5. Β. Παπαχρήστου, Νέας θεσμός προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο (ν. 1867/1989) – Ερμηνεία κατ' άρθρο / Συγκριτικό δίκαιο, Σάκκουλα 1990, 29 επ. Κ.Πολ.Δ) και β) για την ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων (α. 952 § 2, 864 Κ.Πολ.Δ.)⁶.

Η προσωπική κράτηση συνιστά τέλος, ένα από τα τρία μέσα εκτελέσεως για την ικανοποίηση των χρηματικών απαιτήσεων, παράλληλα με την κατάσχεση της περιουσίας του καθ' ού και την αναγκαστική διαχείριση (α. 951 § 1 Κ.Πολ.Δ.). Οι προϋποθέσεις όμως του επιτρεπτού ρυθμίζονται αποκλειστικά με το α. 1047 Κ.Πολ.Δ⁷. Το άρθρο αυτό προβλέπει ότι το μέσο αυτό εκτελέσεως ισχύει μόνο για εμπορικές απαιτήσεις εναντίον εμπόρων και για απαιτήσεις που πηγάζουν από αδικοπραξία. Δικαιολογητική βάση της άνω ρύθμισης αποτελεί αφενός η ανάγκη επαρκούς διασφάλισης του αγαθού της εμπορικής πίστης και της ισορροπίας των συναλλαγών και αφετέρου η αποδοκιμασία της άδικης και υπαίτιας συμπεριφοράς του οφειλέτη⁸. Το αν η παραπάνω δικαιολογητική βάση ανταποκρίνεται στις σύγχρονες δικαϊκές αντιλήψεις δεν ανήκει στο αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

III. Προσωπική κράτηση στο ποινικό δίκαιο

Στο χώρο του ποινικού δικαίου επιτρέπεται η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας (σύλληψη και κράτηση), εφόσον τηρούνται οι προϋποθέσεις που θέτουν τα α. 275, 276, 281, Κ.Ποιν.Δ.⁹

6. Π. Γέσιου – Φαλτσή, Αναγκαστική Εκτέλεση, Ειδικό μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα 2001, 465.

7. Π. Γέσιου – Φαλτσή, οπ.π., 466 .

8. Χ. Παμπούκης, Προσωπική κράτηση για χρηματικές υποχρεώσεις από σύμβαση, Μακεδονική Ένωση Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα 1999, 9 – 10.

9. Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 2η έκδοση, εκδόσεις Αυτ. Ν. Σάκκουλα 1994.

Έτσι είναι δυνατή η επιβολή προσωρινής κράτησης εφόσον ο κατηγορούμενος διώκεται για κακούργημα και δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει τη φυγή του ή κατά το παρελθόν υπήρξε φυγόποινος ή φυγόδικος ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατουμένου ή κρίνεται αιτιολογημένα ότι αν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό να διαπράξει και άλλα εγκλήματα¹⁰.

Ενώ η σύλληψη είναι επιτρεπτή αφενός στα αυτόφωρα εγκλήματα και αφετέρου στις παραπάνω περιπτώσεις όπου επιτρέπεται προσωρινή κράτηση¹¹.

Η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας στον κλάδο του ποινικού δικαίου θεωρήθηκε ως «επιτετραμμένη»¹² προσβολή του απαραβιάστου της προσωπικής ελευθερίας εφόσον δεν πλήττει τον πυρήνα του υπό α. 5 § 3 Σ προστατευόμενου δικαιώματος και εφόσον επιβάλλεται σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζει ο νόμος.

10. α. 282 παρ. 3 Κ.Ποιν. Δ..

11. α. 275 παρ. 1, 276 παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ.

12. Α. Καρράς, το απαραβίαστον της προσωπικής ελευθερίας και η επιτετραμμένη προσβολή αυτής, ΕΕΝ 1976, 509-510.

§3. Νομοπολιτική θεώρηση του θεσμού της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το Δημόσιο¹³.

Ι. ΚΕΔΕ

Το αναγκαστικό μέτρο της προσωπικής κράτησης θεσπίστηκε για πρώτη φορά με το β.δ. της 7 (19) 2.1835 και διαμορφώθηκε με διαδοχικά νομοθετήματα.

[ν. ΥΛΣΤ' / 1871, ν.4845/1930 (ΝΕΔΕ), ν.δ. 356/1974 (ΚΕΔΕ)]

Σύμφωνα με τα νομοθετήματα αυτά το μέτρο επιβαλλόταν από τα αρμόδια διοικητικά όργανα κατά των οφειλετών αφενός μεν του Δημοσίου, αφετέρου δε των Ν.Π.Δ.Δ.

ΙΙ. Ο ν. 1867/89

Ο θεσμός αναμορφώθηκε ριζικά με το ν. 1867/1989, ο οποίος επέτρεψε την επιβολή του μέτρου μόνο μέσω δικαστικής απόφασης εκδιδόμενης κατόπιν αιτήσεως του αρμοδίου προς είσπραξη οργάνου του Δημοσίου ή του Ν.Π.Δ.Δ. και συγχρόνως ρύθμισε τις ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις επιβολής αυτού κατά τρόπο ευνοϊκότερο για τον οφειλέτη σε σχέση με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς. Οι προϋποθέσεις αυτές τροποποιήθηκαν με τα α. 46 ν. 2065/1992, 33 ν. 2214/1994 και 22 ν. 2523/1997 που επέβαλαν δυσμενέστερη μεταχείριση του οφειλέτη καταργώντας την αρχή αναλογικό-τητας που προέβλεπε το α. 3 § 5 ν. 1867/1989.

13. Βλ. Χαρακτηριστικά ΣτΕ (αλομ.) 2858/2003, ΝοΒ 2004, 328

ΙΙΙ. α. 11 ΔΣΑΠΔ

Με το ν. 2462/1997 και συγκεκριμένα με το α. 3 άρχισε να ισχύει στην Ελλάδα από 5-9-1997 το ΔΣΑΠΔ. Το α. 11 του ΔΣΑΠΔ ορίζει ότι «κανείς δεν φυλακίζεται αποκλειστικά λόγω της αδυναμίας του να εκπληρώσει συμβατική υποχρέωση». Το άρθρο αυτό με την υπερέχουσα ισχύ του α. 28 § 1Σ προκάλεσε αμφισβητήσεις και απορίες ως προς το μέλλον του θεσμού της προσωπικής κράτησης.

Κατά την ομόφωνη άποψη θεωρίας και νομολογίας το α. 11 ΔΣΑΠΔ δεν επηρεάζει καθόλου την προσωπική κράτηση για τις περιπτώσεις της αδικοπραξίας του α. 1047 § 1 εδ' Β. Κ.Πολ.Δ. 14. Ενώ σε ότι αφορά τις χρηματικές απαιτήσεις, από πράξη, αντικειμενικώς ή υποκειμενικώς, αμφιμερώς ή ετερομερώς εμπορική γίνεται δεκτό ότι η προσωπική κράτηση εξακολουθεί να επιβάλλεται εφόσον όμως υπάρχει και ένα επιπλέον στοιχείο, η ηθελημένη και αδικαιολόγητη άρνηση του οφειλέτη να εκπληρώσει τη συμβατική του υποχρέωση, ενώ έχει τη σχετική οικονομική δυνατότητα¹⁵.

Ως προς την επιβολή προσωπικής κράτησης για απαιτήσεις του Δημοσίου υποστηρίζεται ότι αυτή δεν έχει θιγεί από το α. 11 ΔΣΑΠΔ, αφού δεν αφορά συμβατικές υποχρεώσεις, αλλά υποχρεώσεις εκ του νόμου. Σε περιπτώσεις που η οφειλή στηρίζεται στο νόμο, ο δανειστής δε μπορεί να επιλέξει τον οφειλέτη του και κατά συνέπεια να ελέγξει τη

14. Π. Γέσιου – Φαλτσή, οπ.π. 469-470

15. Εμμ. Περάκης, Γενικό μέρος ου Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2000, 313.

φερεγγυότητά του. δικαιολογείται έτσι κατ' αρχήν επί οφειλών εκ του νόμου η επιβολή προσωπικής κράτησης¹⁶. Έχει γίνει όμως δεκτό ότι απαιτήσεις του Δημοσίου με ιδιωτικό χαρακτήρα (που μπορεί να προκύπτουν είτε από σχέση εντολής μεταξύ Δημοσίου και ιδιώτη, είτε από σύμβαση πιστώσεως για την οποία εγγυήθηκε το Δημόσιο) πρέπει να αντιμετωπιστούν ως συμβατικές απαιτήσεις ιδιωτικού δικαίου και να υπαχθούν στο α. 11 ΔΣΑΠΔ. Κατ' ακολουθία λοιπόν δεν επιτρέπεται προσωρινή κράτηση του οφειλέτη εκ μέρους του Δημοσίου, όταν η απαίτηση του τελευταίου είναι ιδιωτικού δικαίου και προέρχεται από σύμβαση¹⁷. Ευνόητο είναι όμως ότι το άρθρο αυτό ενδίδει στην παρούσα περίπτωση, αν απέναντι στο Δημόσιο βρίσκεται οφειλέτης που έχει φυγαδεύσει ή αποκρύψει την περιουσία του.

IV. ΚΔΔ

Τέλος ακολούθησε η θέση σε ισχύ του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ν. 2717/1999), ο οποίος ρυθμίζει πλέον κατά τρόπο πλήρη και αποκλειστικό τόσο τις ουσιαστικές όσο και τις δικονομικές προϋποθέσεις επιβολής του μέτρου της προσωπικής κράτησης, η οποία εφεξής επιτρέπεται μόνο προκειμένου περί απαιτήσεων του Δημοσίου όχι δε και των λοιπών Ν.Π.Δ.Δ.

16. Π.Δ. Δαγτόγλου Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ.Α' Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1991, 240.

17. Χ. Παμπούκης, οπ.π. 25-28 .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': Η συνταγματική αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου

§1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της ανθρώπινης αξίας

I. Ορισμός

Τα α.2 § 1 Σ καθιερώνει ως πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου¹⁸.

Η ανθρώπινη αξία εμφανίζεται ως μια διαλεκτική συνένωση ενός γενικού και ενός ειδικού περιεχομένου. Ως έννοια γένους θα μπορούσε να οριστεί σαν το σύνολο των γενικών, υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρωπίνου γένους. Ως έννοια είδους ταυτίζεται με την προσωπικότητα στην οποία προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο οριοθετώντας την ταυτοχρόνως¹⁹.

II. Περιεχόμενο

Η αξία του ανθρώπου είναι ο απαραβίαστος εκείνος πυρήνας της προσωπικότητας του ανθρώπου ως φυσικού υποκειμένου δικαίου που διακρίνει τον άνθρωπο αφενός από τα άλογα όντα και αφετέρου από τα αντικείμενα του δικαίου²⁰. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αποτελεί το κύριο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας²¹, η οποία συνεπάγεται την

18. Α. Δημητρόπουλος, Κοινωνικός ανθρωπισμός και κοινωνικά δικαιώματα, ΝοΒ 1980, 1841.

19. Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, τόμος ΙΙΙ, Ι' έκδοση, Αθήνα 2004, 102-103

20. Π.Δ. Δαγτόγλου οπ.π. τ.Β', 1139.

21. Κ. Γεωργόπουλος, Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, γ' έκδοση 1991, 477

αναγνώριση του ανθρώπου ως υποκειμένου δικαίου, ως φορέα δηλαδή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων²².

Το νομικά σημαντικό περιεχόμενο της διατάξεως του α.2 §1Σ προσδιορίζεται τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Η υποχρέωση του σεβασμού του ανθρώπου από τη μια συνίσταται στην παράλειψη κάθε προσβολής της ανθρώπινης αξίας²³. Η προστασία της ανθρώπινης αξίας από την άλλη συνίσταται στην υποχρέωση εκ μέρους των φορέων δημόσιας εξουσίας να προβαίνουν σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες που είναι αναγκαίες για την πραγμάτωση και ολοκλήρωση της φυσικής, ηθικής και κοινωνικής υπόστασης του προσώπου²⁴. Όπως νομολόγησε η απόφ. 247/1980ΣτΕ (τμ.Δ') ο σεβασμός και η προστασία της ανθρώπινης αξίας «επιβάλλουν εις το κράτος την υποχρέωσιν να εγγυάται υπέρ των πολιτών την πιστήν εφαρμογήν των νόμων, να προασπίζει τα νομίμως και ουχί τα παρανόμως κτηθέντα υπό των πολιτών αγαθά και να σέβεται και να προάγει δια παντός προσφόρου μέσου την εμπιστοσύνην των πολιτών εις τους νόμους και την έννομον τάξιν, της οποίας την ύπαρξιν και τη διατήρησιν εγγυάται η αποτελεσματική λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών επιβολής και εφαρμογής του νόμου»²⁵.

22. Π.Δ. Δαγτόγλου, οπ.π.1142

23. Φ. Βεγλερής, Η σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα, Εκδόσεις Σάκκουλα 1977, 67

24. Αντ. Μανιτάκης, Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το α.25 §1 του Συντάγματος, Εκδόσεις Σάκκουλα 1981, 121

25. Το Σ. 1980, 653

III. Ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια

Ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια δεν ταυτίζονται²⁶. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αναφέρεται κυρίως στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης φύσης και όχι στη σωματική ή πνευματική. Είναι αόριστη νομική έννοια, υπεριδεολογική²⁷ που προσδιορίζεται από αξιολογικές κρίσεις που επικρατούν στην κοινωνική συνείδηση, προσδιορίζεται δηλαδή από την ίδια την ανθρώπινη οντότητα²⁸. Η ανθρώπινη αξία από την άλλη έχει ευρύτερο περιεχόμενο, είναι έμφυτη στον άνθρωπο, ανεξάρτητη από αξιολογικές κρίσεις και δεν αφαιρείται.

IV. Ελευθερία και ισότητα

Η ανθρώπινη αξία εδραιώνεται πάνω στην ελευθερία και την ισότητα και προϋποθέτει την ταυτόχρονη ύπαρξή τους. Είναι η διαλεκτική σύνθεση και των δύο. Η ανθρώπινη αξία οριοθετεί την ελευθερία του ανθρώπου, έως εκεί που δεν προσβάλλεται η πρώτη. Ταυτόχρονα η ανθρώπινη αξία προσδίδει ελευθεριακό περιεχόμενο στην ισότητα από την οποία και αφαιρεί την ισοπεδωτική αντίληψη. Η ισότητα είναι δυνατή μέχρι του σημείου που δεν προσκρούει στην ανθρώπινη αξία, εφόσον δηλαδή και κατά το μέτρο που δε μετατρέπει το ανθρώπινο γένος σε ένα άθροισμα ομοιόμορφων μονάδων²⁹.

26. Αντίθετα ο Π. Παραράς, Το Σύνταγμα του 1975, Σάκκουλα 1982, 07: «δια του όρου αξία νοείται η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, ως δε αξιοπρέπεια νοείται παν, ότι αποτελεί περιεχόμενον της προσωπικότητάς του».

27. Α. Ραΐκος, Συνταγματικό Δίκαιο Β'β', Εκδόσεις Σάκκουλα 1984,29

28. Α. Δημητρόπουλος, οπ.π. 103

29. Α. Δημητρόπουλος, οπ.π. 108

§2. Η συνταγματική κατοχύρωση της ανθρώπινης αξίας ως θεμέλιας αρχής του δικαϊκού μας οικοδομήματος

Η διάταξη του α.2 §1Σ καθιερώνει μια αντικειμενική συνταγματική αρχή από την οποία απορρέουν ατομικά δικαιώματα. Καθιερώνει αυτοτελές δικαίωμα και μάλιστα το ανώτατο μητρικό δικαίωμα.

Η ανθρώπινη αξία είναι το ύψιστο αγαθό και η κατευθυντήρια αρχή του κοινωνικού ανθρωπισμού, ο οποίος αποσκοπεί στην εξασφάλιση, προαγωγή και εξέλιξη του ανθρώπου. Αποτελεί την ανώτατη δικαιοπολιτική αρχή, τη βάση της έννομης τάξης. Ως καταστατική αρχή προσδιορίζει την έννοια του δικαίου και της δικαιοσύνης.

«Δίκαιο είναι ότι δεν προσβάλλει και ό,τι προάγει την ανθρώπινη αξία».

Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας ανάγεται σε συνταγματικοπολιτικό θεμέλιο και όλοι οι κανόνες δικαίου εξειδικεύουν και «υπηρετούν» την ανθρώπινη αξία. Επομένως κάθε κανόνας δικαίου πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας.

§3. Η εξειδίκευση της συνταγματικής αρχής του α.2§1Σ

Το περιεχόμενο του α.2§1Σ εξειδικεύεται σε άλλες συνταγματικά κατοχυρωμένες διατάξεις, τις οποίες εξετάζουμε παρακάτω :

I. α.5 §3Σ

Η παρ. 3 του α.5Σ καθιερώνει την προσωπική ελευθερία *stricto sensu*, δηλαδή τη φυσική, σωματική, ελευθερία του προσώπου. Η φυσική αυτή ελευθερία παρουσιάζει τρεις πλευρές³⁰. Η πρώτη πλευρά είναι η νομική κατοχή του *status libertatis* η ελευθερία, δηλαδή ως έννοια αντίθετη προς του *status servitutis* και εκφραζόμενη ως απαγόρευση της δουλείας και ειλωτείας.

Η δεύτερη πλευρά είναι η πραγματική απόλαυση του *status libertatis*, η ελευθερία δηλαδή ως έννοια αντίθετη προς τη σύλληψη και κράτηση ή φυλάκιση, η οποία συνήθως χαρακτηρίζεται ως προσωπική ασφάλεια.

Η τρίτη πλευρά είναι η ελευθερία μετάβασης, κίνησης και εγκατάστασης στο φυσικό περιβάλλον.

Ενώ η εν γένει προσωπική ελευθερία κηρύσσεται «απαρβίαστη», η ελευθερία από καταδίωξη, σύλληψη και κράτηση ή οποιοδήποτε άλλο περιορισμό τελεί υπό την επιφύλαξη του νόμου και του δικαστή. Κανείς όμως από τους δύο δεν είναι ελεύθερος να θεσπίζει αυθαίρετα περιορισμούς αλλά περιορίζεται με τη σειρά του από το απαραβίαστο του πυρήνα της προσωπικής ελευθερίας και από το ίδιο το Σύνταγμα που ρητώς ορίζει στα α.6 και 7 τις προϋποθέσεις και τη βασική διαδικασία στέρησης της φυσικής ελευθερίας.

II. α.6 §1Σ

Το α.6 §1Σ θέτει συνταγματική διαδικαστική εγγύηση. Πέρα από τη γενική ρητή επιφύλαξη νόμου για το επιτρεπτό της σύλληψης ή της προσωρινής κράτησης είναι απαραίτητο το δικαστικό ένταλμα, εκδιδόμενο από το αρμόδιο κατά περίπτωση όργανο της δικαστικής εξουσίας. Εξαίρεση στην

30. Π.Δ. Δαγτόγλου οπ.π. τ.Α',221

άνω απαγόρευση αποτελούν τα επ' αυτοφώρω καταλαμβανόμενα εγκλήματα (α. 242 §1 ΚΠΔ).

III. α. 7Σ

Στο α.7. παρατηρούμε αυστηρή τυποποίηση του ποινικού φαινομένου³¹.

Προϋποθέσεις του ποινικού κολασμού είναι η τέλεση πράξης, προβλεπόμενης ως αξιόποινης από διάταξη ουσιαστικού νόμου, ενώ ο συντακτικός νομοθέτης επιτάσσει την αρχή νομοθετικής πρόβλεψης των ποινών, την αρχή ουδεμίας ποινή χωρίς νόμο (*nulla poena sine lege*)³². Από την άλλη, στην άμεσα εφαρμόσιμη διάταξη της παρ. 2 προς προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται ρητά τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας, τόσο ως ποινή όσο και με κάθε άλλη μορφή (π.χ. ανακριτικής μεθόδου).

31. Κ. Χρυσόγονος, *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, 2η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002, 221

32. Α. Δημητρόπουλος, *οπ.π.*, 302

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η (αντι;) συνταγματικότητα του θεσμού της προσωπικής κράτησης

§1. Θεωρητικές απόψεις

Από το 1975 και μετά, που τέθηκε σε ισχύ το νέο Σύνταγμα, η θεωρία δέχεται σταθερά ότι η προσωπική κράτηση, ως μέσο εκτελέσεως για είσπραξη χρηματικών απαιτήσεων του Δημοσίου, προσβάλλει το α.2§1Σ. Ο λόγος είναι ότι η ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια προσβάλλεται όταν το συγκεκριμένο άτομο τίθεται σε ήσσονα μοίρα έναντι άλλων αξιών και ταυτίζεται με απλό αντικείμενο, μέσο ή αντικαταστατό μέγεθος³³. Η προσωπική κράτηση του οφειλέτη που αντικειμενικά δεν είναι σε θέση να εξοφλήσει την οφειλή του θεωρήθηκε ασυμβίβαστη με το Σύνταγμα. Γιατί στην περίπτωση αυτή η κράτηση είτε παύει να είναι μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης και γίνεται ανεπίτρεπτα ποινή ποινικού δικαίου, είτε επιδιώκει το ανομολόγητο σκοπό να ασκήσει πίεση στους συγγενείς και φίλους του κρατουμένου, ώστε να συνεισφέρουν από τη δική τους περιουσία για εξόφληση οφειλής³⁴. Ο Γ. Μητσόπουλος υποστήριξε «ότι η προσωπική κράτηση δυσχερώς δύναται να συμβιβασθεί προς την αρχή του ανθρωπισμού³⁵ και ότι αποτελεί βάρβαρη ταπείνωση του ανθρώπου».

Η μετατροπή του ανθρώπου από υπέρτατη αξία της έννομης τάξης σε πράγμα, από αυτοσκοπό σε μέσο για την

33. Ε. Κρουσταλλάκης, *Η προσωπική κράτηση υπό το πρίσμα της συνταγματικής αρχής του σεβασμού και της προστασίας του ανθρώπου*, Δ.1987, 493

34. Π.Δ. Δαγτόγλου *οπ.π. τ.Α'*, 237

35. Γ. Μητσόπουλος, Δ. 1975, 678

επίτευξη άλλου σκοπού, οσοδήποτε κοινωνικά αποδεκτή και αν είναι η επιδίωξη του τελευταίου είναι φυσικό να στιγματίζεται ως μείζων, και συνεπώς ανεπίτρεπτη αντίφαση στο δικαϊκό μας σύστημα.

Η προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο δεν εναρμονίζεται προς τις αρχές του Συντάγματος. την αρχή του κράτους δικαίου που αναθέτει στη δικαστική εξουσία το έργο προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, την αρχή απαγόρευσης προσβολής του πυρήνα των ατομικών δικαιωμάτων και τέλος την αρχή της αναλογικότητας που γίνεται αποδεκτή ως δείκτης και όριο στη διακριτική ευχέρεια του νομοθέτη³⁶.

Οι περιορισμοί και οι στέρησεις της ελευθερίας προσβάλλουν την αξία του ανθρώπου ως προσώπου, ως φορέα προσωπικής ελευθερίας και τυπικής δυνατότητας αυτοκαθορισμού, αλλά και ως προσωπικότητας με ατομική, κοινωνική και ηθική διάσταση, με αξιοπρέπεια κοινωνική και προσωπική. Η προσωπική ελευθερία και ο άνθρωπος ως φορέας της αντιμετωπίζεται ως μέσο εκβιασμού και υποβαθμίζονται σε αντικείμενο εγγυοδοσίας³⁷.

Μια μικρή μειοψηφία εκφράσθηκε υπέρ της συνταγματικότητας της προσωπικής κράτησης υποστηρίζοντας ότι ο θεσμός δεν είναι αντίνομος και ειδικότερα αντισυνταγματικός, δεδομένου ότι οι σχετικές ρυθμίσεις θεσπίστηκαν κατά τρόπο αντικειμενικό και απρόσωπο για σοβαρούς λόγους

36. Ν. Αλιβιζάτος, Και πάλι για την αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το Δημόσιο, Το Σ.1984, 62, 74-75.

37. Αντ. Μανιτάκης, Η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο. ανάπλαση γνωστών επιχειρημάτων (γνμ) Αρμ. 1987, 107 γενικότερου δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος και κυρίως από την ανάγκη διασφάλισης του αγαθού της εμπορικής πίστης και εξασφάλισης της σταθερότητας και ισορροπίας των συναλλαγών και του κρατικού προϋπολογισμού³⁸.

38. Ν. Παπαμόσχος, Περί της συνταγματικότητας της προσωπικής κράτησεως ως μέσου αναγκαστικής εκτελέσεως προς είσπραξιν χρηματικών απαιτήσεων κατά του ΚΠολΔ και δημοσίων εσόδων κατά τον ΚΕΔΕ, ΑρχΝ 1984, 317.

Θ. Ψυχογιός, Προβληματισμοί για το θεσμό προσωπικής κράτησης μετά την ΑΠ 1753/1983, Δ. 1987, 768.

§2. Η θέση της νομολογίας

Η έντονη θεωρητική αποδοκιμασία του μέσου της προσωπικής κράτησης για χρηματικά χρέη προκάλεσε αρχικά την άρνηση εφαρμογής του μέσου αυτού από πολλά δικαστήρια του πρώτου βαθμού³⁹. Τα δικαστήρια αυτά με ικανό αριθμό αποφάσεων τάχθηκαν υπέρ της αντισυνταγματικότητας του θεσμού.

Ο ΑΠ εντούτοις το 1983, με την 1753/1983⁴⁰ αποφάνθηκε υπέρ της συνταγματικότητας της προσωπικής κράτησης δεχόμενος ειδικότερα ότι η προσωπική κράτηση δεν αντίκειται στη διάταξη του α.2§1Σ «διότι το επιτρεπτόν ή μη της εν γένει προσωποκρατήσεως ως θεσμού δε ρυθμίζεται ειδικώς υπ' αυτής αλλ' υπ' άλλων διατάξεων αυτού (α.5 και 6 αυτού)». Με πανομοιότυπες αιτιολογίες ο ΑΠ (1318/1987 και 239/1988) τάχθηκε στη συνέχεια υπέρ της συνταγματικότητας της προσωπικής κράτησης. Πρόσθετο επιχείρημα υπέρ αυτής της απόψεως άντλησε η νομολογία από το α.5ΕΣΔΑ σύμφωνα με το οποίο «επιτρέπεται η στέρηση της ελευθερίας εις εγγύησιν εκτελέσεως υποχρεώσεως οριζόμενης υπό του νόμου»⁴¹.

Η εφετειακή νομολογία, έκτοτε ευθυγραμμίστηκε με τις παραπάνω ερμηνευτικές θέσεις του ΑΠ. Χαρακτηριστική είναι η Εφ. Πειρ. 765/1986⁴². Εξαιρέση αποτελούν ορισμένες

39. Μον.Πρ.Αθ. 3093/1983, Ελλ.Δνη 1983, 574

Μον.Πρ.Αθ. 7827/1983, Ελλ.Δνη 1983, 1436

Μον.Πρ.Αθ. 12857/1983, Δ. 1984, 67

Μον.Πρ.Θεσ.1973/1985, Αρμ. 1985, 581

40. Ελλ.Δνη 1984, 354

41. Π. Γέσιου – Φαλτσή οπ.π. 467

42. Ελλ.Δνη 1986, 1403

αξιοσημείωτες και εμπειριστατωμένες μειοψηφίες που επεσήμαναν πειστικά την αντίθεση της προσωπικής κράτησης προς τη συνταγματική αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου⁴³.

§3. Ο θεσμός της προσωπικής κράτησης υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας

Η ελληνική θεωρία υπογράμμισε τα τελευταία χρόνια ότι το μέσο της προσωπικής κράτησης θα πρέπει να τίθεται και υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας.

Υπό το φως της παραπάνω αρχής γίνεται δεκτό ότι η προσωπική κράτηση δε μπορεί να επιβάλλεται: 1) όταν δεν είναι μέσο κατάλληλο για να επιτύχει το σκοπό της αναγκαστικής εκτελέσεως, δηλαδή την ικανοποίηση του δανειστή, 2) όταν δεν είναι μέσο αναγκαίο διότι υπάρχει άλλο ηπιότερο, ικανό να οδηγήσει σε ισοδύναμο αποτέλεσμα, 3) όταν προκαλεί ζημιά που δε βρίσκεται σε αρμόζουσα ακολουθία με τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Νομοθετικά, προβλεπόταν στο α.3§5 ν.1867/1989 ότι η προσωπική κράτηση θα πρέπει να είναι μέσο πρόσφορο για την ικανοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού. Το

παραπάνω άρθρο καταργήθηκε με το α.46 ν. 2065/1992.

Ωστόσο η ελληνική νομολογία αντιμετώπιζε την επιβολή του θεσμού με εφαρμογή κριτηρίων, τα οποία εμπεριέχουν τις επιμέρους εμφανίσεις της αρχής της αναλογικότητας:

i) Ως προς το στοιχείο της καταλληλότητας τα δικαστήρια

43. Εφ.Αθ. 5061/1983, ΝοΒ 1983, 1389

Εφ. Αθ. 2027/1983, Ελλ.Δνη 1983, 1412

δέχονται ότι η προσωποκράτηση του οφειλέτη του δημοσίου επιτρέπεται μόνο αν προκύπτει, ιδίως από τον τρόπο διαβίωσής του, ότι διαθέτει αφανή περιουσιακά στοιχεία ικανά να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις του δημοσίου⁴⁴. Σκοπός της διοικητικής εκτέλεσης είναι η ικανοποίηση των αξιώσεων του κράτους και όχι ο ποινικός κολασμός των οφειλετών. Άρα τα μέσα που θα εφαρμόζονται θα πρέπει καταρχήν να αποβλέπουν στην είσπραξη των χρεών, με τις ελάχιστες δυνατές επεμβάσεις στα συμφέροντα και δικαιώματα των πολιτών. Έχει γίνει δεκτό ότι η αίτηση προσωπικής κράτησης απορρίπτεται, καθώς προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας αν ο οφειλέτης του δημοσίου αποδεδειγμένα έχει κλείσει την επιχείρησή, από την οποία προέκυψαν τα χρέη προς το Δημόσιο⁴⁵. Ο συλλογισμός βασίζεται στη «λογική πορεία των πραγμάτων», κατά την οποία αν ο οφειλέτης του Δημοσίου είχε την οικονομική ευχέρεια να καταβάλλει το χρέος του δε θα έκλεινε την επιχείρησή⁴⁶.

ii) Ως προς το στοιχείο της αναγκαιότητας, το οποίο απαντάται συχνότερα στις δικαστικές αποφάσεις, τα δικαστήρια δέχονται ότι το μέσο θα πρέπει να είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου νόμιμου σκοπού. Έτσι όταν η απαίτηση μπορεί να ικανοποιηθεί με άλλα ηπιότερα μέσα εκτέλεσης η προσφυγή στο μέτρο της προσωπικής κράτησης είναι αντισυνταγματική⁴⁷. Έχει γίνει δεκτό ότι σε

44. ΔΠρΑθ 16/1993, ΔιΔικ 1996, 300, ΔΕφΑθ. 1889/1988 ΔιΔικ 1989, 190 επ.

45. ΔΠρΚομ 65-66/1994, 70/1994, 74/1994

46. ΔΠρΑθ 7/1993, ΔιΔικ 1993, 452

47. ΔΕφΑθ 3057/1988, ΕΔΔΔ 1989, 260 επ

ΔπρΑθ 4,5/1992, ΑρχΝ 1993, 645

περίπτωση που τα περιουσιακά στοιχεία του υπόχρεου οφειλέτη είναι μικρής αξίας και δεν επαρκούν για την ικανοποίηση του Δημοσίου, τότε η προσωπική κράτηση κρίνεται πρόσφορη και αναγκαία⁴⁸, καθόσον δεν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Δημόσιο όχι μόνο θα πρέπει να επικαλεστεί το πρόσφορο της προσωπικής κράτησης για τον οφειλέτη του Δημοσίου αλλά και να το αποδεικνύει⁴⁹.

iii) Ως προς το στοιχείο της αναλογικότητας *stricto sensu*, αυτό υποδεικνύει την αναλογία μεταξύ μέσου και σκοπού. Έτσι το Δημόσιο δε δύναται να ζητήσει την προσωποκράτηση οφειλέτη του για χαμηλά ποσά (ήδη το α.33 §5 ν. 2214/1994 ορίζει ως ελάχιστο όριο το 1.000.000 δρχ, πλέον 2934,70 Ε)⁵⁰. Σημειώνουμε επίσης ότι η προσωποκράτηση ατόμων μεγάλης ηλικίας έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές του κοινωνικού κράτους και του κράτους δικαίου. Τα άτομα αυτά έχοντας εργαστεί και φτάνοντας στη δύση της ζωής τους έχουν μια δεδομένη κοινωνική προσφορά, σχετική βέβαια σε κάθε περίπτωση. Η προσωποκράτηση των ατόμων αυτών σε κάθε περίπτωση ξεπερνά τα όρια του σεβασμού και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου⁵¹. Την υποβολή του θεσμού της προσωπικής κράτησης υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας αποδέχτηκε και ο ΑΠ 253/2000, 2541/2000.

48. ΔΠρΑθ 15/1993 ΔιΔικ 1993, 461, ΔΠρΑθ 19/1993 ΔιΔικ 1993, 467
ΔΠρΑθ 3/1993 ΔιΔικ 1993, 444επ, ΔΠρΑθ 4/1993 ΔιΔικ 1993, 446επ
ΔΠρΑθ 6/1993 ΔιΔικ 1993, 450, ΠρΔ ΠρΑθ 50/94, ΔιΔικ 1995, 420
49. ΔΠρΑθ 2/1993, Δ 1994, 413
50. ΔΠρΠειρ 109/1997, ΝοΒ 1999, 147
51. ΔΠρΑθ 4711/1988, ΔΦΝ 1989, 401

Μετά την πρόσφατη αναθεώρηση του 2001 η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώθηκε πλέον και συνταγματικά στο α. 25 §1εδ. δ΄Σ. Έκτοτε παρά την ύπαρξη του α.46 ν.2065/1992 τα δικαστήρια υποχρεωτικώς πλέον καταφεύγουν στην αρχή της αναλογικότητας προκειμένου να κρίνουν αν η επιβολή προσωποκράτησης είναι συνταγματική ή όχι⁵².

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α

Από τα όσα αναπτύξαμε παραπάνω καταλήγουμε στο εξής συμπέρασμα : Η επιβολή προσωπικής κράτησης κατά οφειλέτη για χρέη προς το δημόσιο είναι θεμιτή, σύννομη και συνταγματικά επιτρεπτή μόνο εφόσον τελεί υπό την επιφύλαξη της αρχής της αναλογικότητας, έτσι όπως αυτή αναγνωρίζεται ρητά στο άρθρο 25 § 1 εδ. δ΄ του Συντάγματος. Η επιβολή δηλαδή προσωποκράτησης είναι συνταγματικώς ανεκτή μόνο όταν αποτελεί αναγκαίο και πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση των αξιώσεων του Δημοσίου, ενώ παράλληλα δεν διαφαίνονται άλλες ηπιότερες εναλλακτικές λύσεις. Θα πρέπει επίσης η προσωπική κράτηση να επιβάλλεται σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης και τους ουσιαστικούς και δικονομικούς όρους που ρητά θεσπίζει ο ΚΔΔ, χωρίς να προσβάλλει τον πυρήνα των ατομικών δικαιωμάτων.

Ειδάλλως καταλήγει να είναι εισπρακτικό μέσο, κύρωση, ποινή του κοινού ποινικού δικαίου κατά του δυστροπούντος

52. ΔΕφΑθ 4/2003, ΔΕΕ 2003, 697, ΣτΕ 367/2002, Πρ.Δ. ΕφΑθ, ΔΦΝ 2002, 574

οφειλέτη, υποβαθμίζοντας έτσι τον άνθρωπο από αξία και φορέα προσωπικότητας σε αντικείμενο εγγυοδοσίας. Στην περίπτωση αυτή ο θεσμός της προσωπικής κράτησης παύει να είναι μέσω αναγκαστικής εκτελέσεως και μετατρέπει το άτομο σε αντικαταστατό μέγεθος, σε μέσο προς επιδίωξη σκοπού, ήσσονος σημασίας, καταπατώντας και ταπεινώνοντας έτσι βάνανυσα την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Η εργασία αυτή που τιτλοφορείται «Η προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο υπό το πρίσμα της διατάξεως του α.2 §1 Συντάγματος», αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται ο θεσμός της προσωπικής κράτησης. Ειδικότερα προσδιορίζονται η έννοια του θεσμού, οι περιπτώσεις εφαρμογής του, καθώς και τα διαδοχικά νομοθετήματα που διέπουν την εφαρμογή του. Στο δεύτερο κεφάλαιο προσεγγίζεται το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας και η σχέση της με άλλα δικαιώματα. Αναγνωρίζεται η ανθρώπινη αξία ως ακρογωνιαίος λίθος της ελληνικής έννομης τάξης και εξειδικεύεται σε άλλες συνταγματικές διατάξεις. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται κατά πόσο ο θεσμός της προσωπικής κράτησης είναι σύμφωνος με τη συνταγματική αρχή της ανθρώπινης αξίας και συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τόσο οι θεωρητικές όσο και οι νομολογιακές απόψεις ενώ εξετάζεται ο θεσμός αυτός και υπό το φως της αρχής της αναλογικότητας. Τέλος η εργασία ολοκληρώνεται με τη διατύπωση ενός συμπεράσματος που απαντά στο ερώτημα σχετικά με τη συνταγματικότητα ή μη του θεσμού.

S U M M A R Y

This working, which is entitled «Imprisonment for debt towards the state in the light of article 2§1 of Constitution» consists of three chapters. In the first chapter are defined the meaning of imprisonment, the cases of application and the laws which determine these applications. In the second chapter is approached the meaning of human value and its relationship with other rights. Human value is recognized as the corner-stone of our law and order and it is analyzed in other constitutional articles. In the third chapter it is asked if imprisonment for debt towards the state is in accordance to the constitutional principle of human value, are also presented the theoretical and jurisprudential points of view, and this institution is approached in the light of the principle of proportionality. Finally this working is completed with a conclusion which gives the answer concerning the constitutionality or not of the institution of imprisonment for debt towards the state.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

ΣτΕ 247/1980

ΜονΠρΑθ 3093/1983 ΕλλΔνη 1983, 574 Αντισυνταγματικό-
τητα διατάξεων που προβλέπουν ότι για να ανασταλεί προσωπική κράτηση απαιτείται
καταβολή του 1/3 του χρέους ΜονΠρΑθ 7827/1983 ΕλλΔνη 1983,1436

ΜονΠρΑθ 12857/1983 Δ. 1984,67

ΕφΑθ 5061/1983 ΝοΒ 1983, 1389

ΕφΑθ 2027/1983 ΕλλΔνη 1983, 1412

ΑΠ 1753/1983 ΕλλΔνη 1984, 354

ΜονΠρΘεσ. 1793/1985 Αρμ 1985, 581

ΕφΠειρ 765/1986 ΕλλΔνη 1986, 403

ΑΠ 1318/1987

ΑΠ 239/1988

ΔΕφΑθ 1889/1988 ΔιΔικ 1989, 190

ΔΠρΑθ 4711/1988 ΔΦΝ 1989, 401

ΔΕφΑθ 3057/1988 ΕΔΔΔ 1989, 260

ΣτΕ 235/1991 ΑρχΝ 1992, 437. Μετά τον 1867/89 δεν επιβάλλεται προσωποκράτηση
σε εκπροσώπους Α.Ε. και Ε.Π.Ε. για χρέη των εταιρειών αυτών.

ΔΠρΑθ 4/1992 ΑρχΝ 1993, 645

ΔΠρΑθ 3/1993 ΔιΔικ 1993, 444

ΔΠρΑθ 4/1993 ΔιΔικ 1993, 446

ΔΠρΑθ 2/1993 Δ. 1994, 413

ΔΠρΑθ 6/1993 ΔιΔικ 1993, 450

ΔΠρΑθ 7/1993 ΔιΔικ 1993, 452

ΔΠρΑθ 15/1993 ΔιΔικ 1993, 461

ΔΠρΑθ 16/1993 ΔιΔικ 1996, 300

ΔΠρΑθ 19/1993 ΔιΔικ 1993, 467

ΔΠρΚομ 65-66/1994

ΠρΔΠρΑθ 50/1994 ΔιΔικ 1995, 420

ΔΠρΠειρ 109/1997 ΝοΒ 1999, 147

ΠρΔΕφΑθ ΔΦΝ 2002, 574. Η στέρηση ελευθερίας είναι επιτρεπτή εφόσον
ανταποκρίνεται στη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας.

ΣτΕ 367/2002

ΣτΕ 176/2002 ΔιΔικ 2002, 637. Η προσωπ.κράτηση μετά τον ΚΔΔ αφορά
αποκλειστικά χρέη προς το Δημόσιο και όχι προς άλλα ν.π.δ.δ.

ΔΕφΑθ 4/2003 ΔΕΕ 2003, 697. Η προσωπ.κράτηση αντίκειται στα α. 2§1, 5§1, 20§1.

ΣτΕ (Ολομ.) 2858/2003 ΝοΒ 2004, 328

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΛΕΞΕΩΝ

αδικοπραξία
αναγκαιότητα
αναγκαστική εκτέλεση
ανθρώπινη αξία
ανθρώπινη αξιοπρέπεια
ανθρωπισμός
απαιτήσεις
απαραβίαστο
αρχή αναλογικότητας
Δημόσιο
δημόσιο συμφέρον
δικαστική απόφαση
δικαστικό ένταλμα
ΔΣΑΠΔ
εγγυοδοσία
ελευθερία
εμπορική πίστη
έμπορος
εξασφάλιση δανειστή
ισότητα
καταλληλότητα
καταστατική αρχή
ΚΔΔ
ΚΕΔΕ
κύρωση
νομολογία
οφειλέτης
ποινή
ποινικός κολασμός
προσβολή
προσφορότητα
προσωπική ελευθερία
προσωπική κράτηση
προσωρινή κράτηση
προσωπικότητα
συναλλαγές
σύλληψη
συνταγματικότητα
φερεγγυότητα
χρέη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Συγγράμματα – Εγχειρίδια

- Βεγλερής Φ., Η σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα, Εκδόσεις Σάκκουλα 1977.
- Γέσιου – Φαλτσή Π., Αναγκαστική Εκτέλεση, Ειδικό μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα 2001.
- Γεωργόπουλος Κ., Επιτομή συνταγματικού δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, γ' έκδοση 1991.
- Δαγτόγλου Π.Δ. Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα τ.Α', τ.Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1991.
- Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, τόμος ΙΙΙ, Ι' έκδοση, Αθήνα 2004.
- Μανιτάκης Αντ., Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το α.25 §1Σ., Εκδόσεις Σάκκουλα 1981.
- Παμπούκης Χ., Προσωπική κράτηση για χρηματικές υποχρεώσεις από σύμβαση, Μακεδονική Ένωση Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα 1991.
- Παπαχρήστου Β., Νέος θεσμός προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο (ν.1867/1989) Σάκκουλα 1990.
- Παραράς Π., Το Σύνταγμα του 1975 – Corpus I, Σάκκουλα 1982.
- Περάκης Εμμ., Γενικό μέρος εμπορικού δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2000.
- Ράϊκος Α., Συνταγματικό δίκαιο, Β'β', Εκδόσεις Σάκκουλα 1984.
- Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002.

B. Μονογραφίες, άρθρα

Αλιβιζάτος Ν., Και πάλι για την αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο, Το Σ. 1984, 62.

Δημητρόπουλος Α., Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα ΝοΒ 1980, 1655-1661 και 1834-1845.

Καρράς Α., Το απαραβίαστον της προσωπικής ελευθερίας και η επιτετραμμένη προσβολή αυτής, ΕΕΝ 1976, 509.

Κρουσταλάκης Ε., Η προσωπική κράτηση με το πρίσμα της συνταγματικής αρχής του σεβασμού και της προστασίας του ανθρώπου, Δ. 1987, 487.

Του ιδίου. Η προσωπική κράτηση, ειδικότερα Σα μέσω αναγκαστικής εκτέλεσης για την είσπραξη δημοσίων εσόδων υπό το πρίσμα του Συντάγματος του 1975, Δ. 1982, 244.

Λαμνίδης Π., Προσωπική κράτηση, Δ. 1982, 255.

Μαγκάκης Γ. – Αλ. Η αντισυνταγματικότητα της προσωπο-κράτησης για χρέη προς το δημόσιο, ΝοΒ 1979, 1553.

Μανιτάκης Αντ., Η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο : ανάπλαση γνωστών επιχειρημάτων (γνμ) Αρμ. 1987, 104.

Μπρίνιας Ιω., Συνταγματικότης κατά τον ΚΠολΔ θεσμού της προσωπικής κρατήσεως, Δ. 1982, 259.

Παπαμόσχος Ν., Περί της συνταγματικότητας της προσωπικής κρατήσεως ως μέσου αναγκαστικής εκτελέσεως προς είσπραξιν χρηματικών απαιτήσεων κατά τον ΚΠολΔ και δημοσίων εσόδων κατά τον ΚΕΔΕ, ΑρχΝ 1984, 313.

Παπαχρήστου Β., Προσωπική κράτησις οφειλετών του δημοσίου, Δ. 1978, 468.

Ψάλτης Α., Η αρχή της αναλογικότητας και η προσωποκράτηση κατά τον ΚΕΔΕ, ΔιΔικ 1996, 299.

Ψυχογιός Θ., Προβληματισμοί για το θεσμό προσωπικής κράτησης μετά την ΑΠ 1753/1983, Δ 1987, 768.